

Een Interprofessioneel Akkoord tussen hangen en wurgen

Michel Capron

Sinds 15 november 2010, de dag waarop de onderhandelingen voor het afsluiten van een Interprofessioneel Akkoord (IPA) voor ongeveer 2,5 miljoen werknemers in de privésector voor 2011- 2012 van start gingen, wist men dat deze oefening nog veel moeilijker dan tijdens het “uitzonderlijk” IPA voor 2009-2010 zou worden. Men bevond zich inderdaad in een zeer fragiele sociaal-economische en politieke context. Aan de ene kant handelde de regering-Leterme II de lopende zaken af wegens het ontbreken van een nieuwe federale regering. Daarbij kon deze regering, gezien de precaire financiële situatie van de openbare financiën, financieel onvoldoende ingrijpen om het raderwerk van het sociaal overleg van smeermiddelen te voorzien. Van de andere kant lieten de gevolgen van de recessie zich op het vlak van de tewerkstelling nog gevoelen, terwijl de geringe loonsverhogingen in het vorige IPA slechts een geringe groei van de lonen vertegenwoordigden. De eisen van de vakbonds- en werkgeversorganisaties werden vanaf begin 2010 bekendgemaakt: op de ondernemersslogan “laat ons ondernemen” volgde een brede vakbondsmanifestatie onder de slogan “laat ons arbeiden”. Van beide zijden werden de eisen verschillende malen herhaald en verduidelijkt dat het ging over de automatische prijsindexatie, de loonnorm, het minimumloon, de harmonisatie van het arbeiders- en bediendenstatuut, de vorming en de innovatie.

Sterk verschillende uitgangspunten

Op 9 november 2010 kwam het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CBR) met een technisch rapport. Dat rapport gaf nochtans aanleiding tot enige dubbelzinnigheid. Van de ene kant bleek men de automatische prijsindexatie op 3,9 procent te hebben vastgelegd, terwijl

De eisen van de vakbonds- en werkgeversorganisaties werden vanaf begin 2010 bekendgemaakt: op de ondernemersslogan “laat ons ondernemen” volgde een brede vakbondsmanifestatie onder de slogan “laat ons arbeiden”.

tijdens die twee jaren de loonsverhogingen bij de referentielanden (Duitsland, Nederland, Frankrijk) op 5 procent werden geschat. Van de andere kant erkende men de laatste jaren de loonsverhogingen in deze buurlanden gemiddeld met 1,1 procent te hebben overschat. Vanaf dan heeft elk van de partijen dit rapport volgens de eigen doelstellingen geïnterpreteerd: voor de vakbonden was er dus een marge van 1,1 procent bovenop de indexatie, terwijl de ondernemers meenden dat men zich strikt aan de geldende indexatie moest houden, dit wil zeggen een loonsverhoging van 3,9 procent, te meer daar vanaf 1996 het loonverschil met betrekking de buurlanden op 3,9 procent werd geschat, een verschil dat men moet zien te verminderen of ten minste te behouden. De onderhandelingen begonnen dus met een verschil in de schatting van de aan te bevelen loonmarge. Ze verlopen in alle discretie. Ook laat men medio december verstaan dat men al dicht bij een akkoord is, toch struikelt men bij de onderhandelingen over verschillende punten zoals de hervorming of gewoon het behoud van de automatische prijsindexatie als dusdanig, loonmatiging, harmonisering van de statuten tussen arbeiders en bedienden. Ten slotte worden de sociale gesprekspartners het op 20 december 2010 eens om de onderhandelingen op te schorten en om ze rond medio januari 2011 te hervatten.

Een voorstel voor een IPA op 18 januari

Op 18 januari verneemt men dat een voorstel voor een IPA door de verschillende gesprekspartners is ondertekend. Dat bevat hoofdzakelijk drie thema's. Van de ene kant een loonnorm bestaande uit twee elementen: een in de sectoren en de ondernemingen te onderhandelen indexatie van 3,9 procent voor 2011-2012¹ en een maximale loonsverhoging van 0,3 procent in 2012. Van de andere kant zal de door de federale regering ter beschikking gestelde enveloppe van 497,8 miljoen euro om de sociale uitkeringen te koppelen aan het welvaartsniveau slechts voor 60 procent (ofwel 298,7 miljoen euro) in 2011-2012 worden besteed, het verschil zou, mocht de regering in overleg aldus beslissen, bij voorrang aan de verhoging van de laagste pensioenen en aan de financiering van de kosten van arbeidsongevallen worden toegekend. Op grond van een aantal technische voorstellen van de Nationale Arbeidsraad (NAR)² worden convergentie-elementen tussen het statuut van arbeider en bediende benadrukt. Door de zaken te vereenvoudigen mogen we stellen dat voor de huidige loontrekkers onder contract niets verandert daar de voorziene maatregelen alleen van toepassing zullen zijn voor de nieuwe na 1 januari 2012 te ondertekenen contracten. Vanaf dat ogenblik wordt voor bedienden van wie het brutoloon 30.535 euro per jaar bedraagt, de vooropzeg (de formule-Claeys) in geval van ontslag afgeschaft³: de vooropzeg zal één maand per dienstjaar bedragen, met een minimum van drie maanden, waarbij de huidige geldende opzegtermijnen geleidelijk zullen worden verminderd. Voor de bedienden met de laagste lonen verandert er praktisch bijna niets. De arbeiders zullen de duur van hun vooropzegging geleidelijk (van + 10 procent in 2012 tot + 20 procent

in 2016) zien stijgen; de huidige premie die aan de ontslagen arbeiders (in het kader van de crisismaatregelen) uitbetaald wordt, zal ten andere in functie van hun anciënniteit worden berekend en zal volledig door de RVA worden uitbetaald. De economische werkloosheid, die vandaag op de arbeiders van toepassing is, zal ten andere eveneens in 2016 voor de bedienden gelden en vanaf nu tot dat tijdstip kunnen de ondernemingen in moeilijkheden de regels van de economische werkloosheid op de bedienden blijven toepassen. De carensdag voor de arbeiders zal worden afgeschaft en voor allen zal een eenvormige berekeningswijze met betrekking tot de vakantiepremie worden toegepast. Voor de rest wordt een reeks van bestaande akkoorden verlengd, met name met betrekking tot de speciale regelingen voor prepensioenen, de werkgeversbijdragen voor de risicogroepen, het activeren van de werklozen en de innovatiepremie. Ten slotte zal de NAR de toepassing van het solidariteitscontract tussen de generaties moeten evalueren en de sociale gesprekspartners dienen bij de federale regering en het Parlement een verzoek in en “vragen de regering en het Parlement om hun Interprofessioneel Akkoord ten volle te steunen en zo spoedig als mogelijk de wetgevende en reglementaire teksten uit te vaardigen.”⁴

Een te weinig evenwichtig voorakkoord

Bij het bestuderen van de tekst van het voorakkoord kan men van oordeel zijn dat de vakbondseisen tot hun minimale proporties waren herleid. Al werd de automatische indexatie gered, dan werd de CRB belast met het bestuderen van een vermindering van de weerslag van de energiekosten op de index en werd de bijkomende loonsverhoging tot 0,3 procent in 2012 beperkt. De andere vakbondseisen worden niet in overweging genomen: geen verhoging van het minimumloon, geen bijkomende inspanning voor vorming en innovatie-R&D; de koppeling met de welvaartsstijging wordt, ten minste tijdelijk, tot 60 procent beperkt en de sociale zekerheid wordt aangesproken voor het uitbetalen van de periode van voorontslag. Daarbij wordt de “harmonisatie” van de arbeiders- en bediendenstatuten geleidelijk doorgevoerd ten koste van de bedienden met een jaarlijks brutoloon van meer dan 30.535 euro. Ten slotte is het niet duidelijk hoe de werkgelegenheid, en

vooral de werkgelegenheid van jongeren, door dit akkoord verbeterd kan worden. De werkgevers van hun kant moeten het behoud van de automatische indexatie voor lief nemen, maar ze hopen op termijn een hervorming te mogen verwachten, terwijl de loonsverhoging van 0,3 procent geen aanslag op hun kassa veroorzaakt: de concurrentiekracht is gered. De harmonisatie van de statuten zal ongetwijfeld een financieel neutrale operatie worden en geen enkele bijkomende inspanning wordt gevraagd inzake vorming en R&D, en er is geen sprake van het raken aan de notionele interest. Ten slotte mogen de werkgevers, zelfs zonder de bijdrage van de zijde van de federale regering, zich eerder tevreden betonen. Het is daarom bedrieglijk te menen dat het om een evenwichtig IPA zou handelen: het voorstel zal ten andere diverse reacties van de kant der sociale gesprekspartners ontlokken.

Reacties en stemmingen

Op 19 en 20 januari juichen de media en de politieke wereld dit “historisch akkoord” toe met de woorden dat daar waar de politieke verantwoordelijken falen de sociale gesprekspartners er toch maar in slagen om een compromis te bereiken. Al snel zal blijken dat ze dit “akkoord” wat voorbarig als historisch benoemen terwijl het niet meer dan een “voorstel tot IPA” is dat nog aan de achterban van de sociale gesprekspartners moet worden voorgelegd. De eerste kritieken komen trouwens van werkgeverszijde.⁵ De werkgeversfederaties Fedustria (textiel en hout) en Agoria zeggen ontgoocheld te zijn. Voor de eerste is het akkoord te duur en verbetert het hoegenaamd niet de concurrentiekracht, terwijl Agoria het behoud van de automatische indexatie betreurt. Van vakbondszijde blijven de opmerkingen niet uit. Inderdaad, de Setca-BBTK laat bij monde van zijn voorzitter E. De Deyn horen het voorstel te verwerpen en verwijt de afgevaardigden van het ABVV dat ze hun mandaat te buiten zijn gegaan, terwijl H. Jorissen namens de Vlaamse metaalbewerker aangeeft dat zijn centrale het ontwerp van akkoord zal verwerpen. Even nadien uiten de bediendencentralen van het ACV (LBC en CNE) publiekelijk hun verzet. Hierdoor wordt de goedkeuring van de vakbondsinstanties niet op voorhand verkregen.

De werkgeversorganisaties, met het VBO op kop, spreken zich het eerste uit. De meerderheid van de leden keurt het project op 27 januari (ondanks de vragen bij de automatische indexatie) goed; de UCM (Union des Classes Moyennes) gaat op 31 januari akkoord, UNIZO en Agrofront doen op 4 februari hetzelfde. Het volledige werkgeversblok keurt dus het voorstel van IPA goed. Op vakbondsniveau keurt de algemene raad van het ACV het ontwerpakkoord op 1 februari met 67,9 procent goed, want de arbeiderscentralen hebben de oppositie van de LBC en de CNE overstemd. Het lijkt erop dat L. Cortebeek zich via een intense lobbyactiviteit heeft ingezet om het ontwerpakkoord⁶ te doen goedkeuren. Dit opdringen heeft F. Wyckmans, de secretaris-generaal van de LBC en tevens van de grootste Vlaamse centrale, ten zeerste mishaald en dat bevestigde het verzet tegen het IPA-voorstel. Op 4 februari echter verwerpt het federale comité van het ABVV het voorakkoord met 75 procent van de stemmen, terwijl het ACLVB met 54,96 procent hetzelfde doet. Uit een vergelijking met de uitgebrachte vakbondsstemmen ten aanzien van het IPA van 2009-2010 blijkt een opmerkelijke syndicale verharding.⁷ Op dezelfde dag drukt de werkgeversgroep haar ontgoocheling uit als ze constateert dat “de meerderheid van de leden van de groep van Tien”⁸ het akkoord heeft goedgekeurd en ze vraagt daarom dus de integrale toepassing ervan door de federale regering. Als tegenstander besluit het ABVV over te gaan tot de actie en een serie manifestaties te organiseren om zijn verzet tegen het IPA-voorstel tot uitdrukking te brengen. Conform de wet van juli 1996 ligt de bal nu in het regeringskamp daar een akkoord tussen de sociale gesprekspartners ontbreekt.

De federale regering in de rol van bemiddelaar

Na afloop van de weigering van het ABVV en het ACLVB is de mislukking van het IPA-voorstel duidelijk geworden. De regering van lopende zaken met uitgebreide bevoegdheden zal in het kernkabinet meerdere zeer moeilijke onderhandelingszittingen aan dit onderwerp besteden om ten slotte op 11 februari in de vroege uurtjes een slechts lichtelijk gewijzigde tekst voor een IPA te produceren. Het bemiddelingsvoorstel van de regering behoudt de automatische indexatie van de lonen voor

2011-2012 en de loonsverhoging van 0,3 procent voor 2012, maar verwerpt de door de CRB voorgestelde studie om deze indexering te hervormen.⁹ De enveloppe bestemd voor de welvaarts koppeling van de sociale uitkeringen zal ten andere 100 procent bedragen. Wat de harmonisatie van de arbeiders- en bediendenstatuten betreft, zal het voorziene systeem vanaf januari 2012 beginnen met een verhoging van 15 procent van de duur van de opzegtermijn voor de arbeiders, terwijl de duur van de vooropzegtermijn voor de bedienden die meer dan 30.535 euro per jaar verdienen, in mindere mate zal worden verminderd, met het behoud van een vooropzegtermijn van minimaal drie maanden. Het minimumloon zal worden opgetrokken met 120 euro netto per jaar (via een vermindering van de bijdragen aan de RSZ). De arbeiders en bedienden van wie het bruto jaarloon lager ligt dan 61.071 euro, worden ten andere vrijgesteld van belasting op hun twee eerste weken van vooropzeg in geval van ontslag. Ten slotte wordt het geheel van deze anticrisismaatregelen structureel en bevestigt de regering de verlenging van de reeds afgesloten akkoorden zoals al in het IPA-voorstel voorzien.

Het lijkt er dus op dat in het kernkabinet de PS een zeker herstel van evenwicht ten gunste van de vakbondswensen heeft verkregen. Dat zal de regering ongeveer 100 miljoen euro kosten daar de ondernemers niet hoeven bij te dragen. Uiteindelijk blijkt het dat in de ogen van de vakbonden

deze aanpassingen eerder marginaal kunnen lijken. Ook al is het zó dat elke verandering van de automatische indexatie wordt vermeden, dat het minimumloon een tikkeltje stijgt, dat de som voorzien voor het koppelen van de sociale uitkeringen aan de welvaartsstijging volledig is, dat de vooropzegtermijn voor de arbeiders sneller wordt verlengd, en dat er aan die van de zogenaamde “hogere” bedienden wat minder wordt afgeknabbeld, toch oogt het geheel niet zo weelderig dat men in vakbondskringen, en zeker niet in het ABVV en in de bediendencentrales, in gejuich uitbarst. Te meer daar het er helemaal op lijkt dat de loonsverhoging van 0,3 procent een dwingende maatregel is en dat de verhoging van het minimum nettoloon niet wordt geapprecieerd. De regeringsvoorstellen inzake de convergentie tussen het arbeiders- en bediendenstatuut worden ten slotte in de ogen van de vakbonden nog altijd als onvoldoende beschouwd en dus tot onderwerp van heronderhandelingen verklaard.¹⁰ Van hun kant mogen de werkgevers, ook al hoeven ze hun beurs niet wijd open te trekken, gedurende ten minste twee jaar alle hoop op een verandering in de automatische indexatie opbergen, en dat laatste is nu precies hun belangrijkste strijddros. Dat zal hun beslist niet vrolijk maken. Tegelijk hiermee verkrijgen ze ook niet de integrale toepassing van het ontwerpakkoord dat ze nochtans hebben goedgekeurd.

De sociale gesprekspartners die op 14 februari door de regering worden ontvangen, beschikken over een termijn van een maand om een gunstig advies ten aanzien van de regeringsvoorstellen te geven. In geval van weigering kan de federale regering ofwel heronderhandelen (wat steeds minder waarschijnlijk wordt), ofwel het IPA-voorstel en de bemiddelingsvoorstellen die ze op tafel heeft gelegd, op gevaar af van sociale en economische onrust te veroorzaken, toepassen. In elk geval, door met een lichtelijk gewijzigde tekst als bemiddelaar op te treden, kan ze, ook al bemoeit men zich met lopende zaken, een positief teken aan de Europese Unie en aan de markten geven en in een meer serene sfeer de begroting voor 2011 opstellen. De werkgevers lijken de door de regering voorgestelde amendementen te aanvaarden, maar ze weigeren in elk geval om opnieuw over de harmonisatie van de statuten te onderhandelen. De syndicale terughoudendheid is goed te merken. Ze betreft vooral de eis om in de sectoren vrij te onderhandelen over loonsverhogingen die boven de 0,3 procent liggen in die ondernemingen die winsten accumuleren, en ze geeft blijk van een zeker ongenoegen over de voorgestelde convergenties tussen het arbeiders- en bediendenstatuut. Op het eerste punt bestaat echter het risico dat men in de “sterke” sectoren forse loonsverhogingen zouden kunnen verkrijgen zonder de zwakke sectoren in die opwaartse spiraal mee te trekken: het zou een omkering van het principe van de vakbondssolidariteit tussen de sectoren zijn ...

Toch acht het ACV de bemiddelingsvoorstellen ongetwijfeld nog onvoldoende, maar ze legt er vooral de nadruk op dat de regering snel zou beslissen om de sectorale onderhandelingen van start te kunnen laten gaan. Het ABVV en het ACLVB weigeren om de door de regering voorgestelde compromistekst goed te keuren, en ze gaan door met de mobilisatie tegen zowel onderdelen van de geamendeerde IPA tekst die hen onvoldoende lijken, maar ook tegen de patronale en Europese bevestigingen om de indexatie te hervormen, zoniet af te schaffen. Aldus zet het ABVV de acties (vergezeld van werkonderbrekingen) per provincie op vrijdag voort en doet een oproep, hierin gevolgd door het ACLVB, tot een nationale actiedag op 4 maart zonder dat er, op dat ogenblik, een oproep tot

een staking of een nationale manifestatie uitgaat. Het is daarbij ten andere niet zeker dat de beoogde maatregelen in de in voorbereiding zijnde begroting voor 2011 in de smaak van de arbeiders en de uitkeringsgerechtigden zullen vallen, hetgeen een warme sociale lente zou kunnen beloven.

Oprispingen in het sociaal overleg

De diverse strubbelingen rond de poging om een IPA voor 2011-2012 af te sluiten zouden het federale sociale overleg negatief kunnen beïnvloeden. Wegens het ontbreken van een akkoord tussen de sociale gesprekspartners kon de federale regering slechts in de marge ingrijpen om het gestrande voorstel voor een sociaal akkoord te redden. Dat heeft de voortdurende tegenstellingen tussen werkgevers- en vakbondsorganisaties (zelfs al had het ACV zonder enig enthousiasme een akkoord ondertekend) duidelijk gemaakt: loonsverhogingen en indexatie versus concurrentiekracht, harmonisatie in opwaartse en neerwaartse zin van de statuten tussen arbeiders en bedienden.

De voorstanders van de regionalisering van de collectieve arbeidsovereenkomsten zouden er een bijkomend argument in vinden om, gezien het mislukken van de onderhandelingen tussen de sociale gesprekspartners, hun druk te verhogen om de differentiatie van de arbeidsmarkt in de verschillende regio's te bepleiten. De sociale gesprekspartners hebben nochtans altijd, omwille van verschillende redenen, hun gehechtheid aan het federaal sociaal overleg bevestigd wegens onder andere de administratieve, juridische en sociale complicaties die een dergelijke regionalisering met zich mee zou kunnen brengen. Het is ten andere duidelijk dat de sociaal-economische context in het nadeel van de vakbonden heeft gespeeld, zelfs al heeft de regeringsbemiddeling lichtjes het onevenwicht tussen de sociale gesprekspartners verminderd. Zonder een – trouwens erg onwaarschijnlijke – ommekeer te mogen verwachten, bereidt de federale regering de teksten (ontwerpen van Koninklijke Besluiten en wetten) voor die bij de Raad van State en het Parlement zullen worden ingediend om het initiële door de bemiddelingsvoorstellen geamendeerde IPA-voorstel uit te voeren. Dat zal ongetwijfeld niet kunnen voorkomen dat er tijdens de fase van de

sectorale onderhandelingen of in de bedrijven, misschien wel op brutale wijze, onenigheid zal ontstaan bij het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten. Mocht het IPA dan al van schipbreuk zijn behoeft, dan noch hangt de overleving ervan aan een zijden draadje.

Het is ongetwijfeld nuttig er aan te herinneren dat bij de onderhandelingen de legitieme eisen die, zoals de lonen en statuten en de wens om de concurrentiekracht veilig te stellen, aan bod zijn gekomen, maar dat daarnaast ook overwegingen aangaande de werkgelegenheid en de arbeidsvoorwaarden centraal hadden moeten staan. In onze tijd kan men zonder enige twijfel de milieucontext van elke economische activiteit niet onbesproken laten. Indien in de toekomst de sociale gesprekspartners zich niet resoluut op dat pad willen wagen, dan kan men zich over de toekomstige dynamiek van het sociaal overleg enige zorgen maken.

17 februari 2011

(Vertaling: André Mommen)

Noten:

¹ De CRB wordt nochtans belast met een studie over een mogelijke hervorming van de automatische indexatie. Ten andere, we mogen de druk niet vergeten dat het Frans-Duitse duo binnen de Europese Unie uitoefent om elke koppeling van de lonen met de index op te heffen.

² De voorzitter van de NAR, P. Windey, werkte een rapport uit dat in het IPA-voorstel werd geïntegreerd en voorgesteld als “de enig mogelijke en haalbare oplossing” (Ontwerp Interprofessioneel Akkoord 2011-2012, punt 3). De sociale gesprekspartners geven hun toestemming voor een transpositie van dit rapport via de oprichting van een speciale transpositiecommissie binnen de NAR.

³ Zo werd voorzien dat – behoudens indien de werkgever de vooropzeg direct mocht betalen – de vooropzeg drie onderdelen zal omvatten: een deel volgens een normaal gepresteerd loon, een niet gepresteerd deel (met een brutosalair met aftrek van de persoonlijke sociale bijdragen en van de voorheffing waarop de sociale bijdragen worden geheven) en een vergoeding door de RVA.

⁴ Ontwerp Interprofessioneel Akkoord 2011-2012, punt 5.

⁵ Zoals W. Pauli zei. *De Morgen*, 11 februari 2011.

⁶ Sommigen hebben gesuggereerd dat de stemming van bepaalde centrales en regionales in de “goede” zin gemanipuleerd zou zijn geweest, wat er op lijkt dat de bureaucratie een dikke huid kan hebben als het er op aan komt om de basis te overtuigen.

⁷ Op 22 december 2008 werd het IPA-voorstel met 82,11 procent door het ACV, met 68,7 procent door het ABVV en met 86 procent door het ACOD goedgekeurd.

⁸ Persmededeling van de groep van Tien, 4 februari 2011. De werkgevers doen alsof ze het paritaire karakter van de groep van Tien niet kennen door het ACV te annexeren om een zuiver kunstmatige meerderheid te fabriceren.

⁹ Deze beslissing gaat in tegen het advies van de Regentenraad van de Nationale Bank in haar jaarverslag voorgesteld op 15 februari door G. Quaden. De Regentenraad hoopt op hervormingen van het indexatiesysteem (als gevolg van de voorziene studie van de CRB), vooral wat betreft de invloed van de ontwikkeling van de energie. Deze standpuntbepaling leidde ertoe dat de regenten L. Cortebeek (ACV) en R. De Leeuw (ABVV) het Jaarverslag niet ondertekenden.

¹⁰ Dat is met name de mening van M. Leemans, nationaal secretaris van het ACV: zie *De Morgen*, 15 februari 2011. In feite heeft de regering de zaak van de vooropzegtermijn voor bedienden met een inkomen hoger dan 30.535 euro naar de sociale gesprekspartners teruggestuurd.